

~~XXV~~

~~37378~~

ФРАНЦ КОКОВСЬКИЙ

НАШІ СОКОЛЯТА

240

ЛЬВІВ.
ВИДАВНИЦТВО «СВІТ ДИТИНИ»
1936.

„ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА“

Виходить від 1 січня 1934 щомісячними книжечками
в обемі 3-5 аркушів друку, ц. в. 48-80 стор.

На зміст цих книжечок складаються:
байки, казки, історичні оповідання,
описи з життя звірят, мандрівничі
пригоди, сміховинки і сценічні кар-
тини — оригінальні українські та
переклади і переспіви з чужих мов.

Будуть теж окремі книжечки присвячені історії та
географії Рідного Краю.

ВСІ КНИЖЕЧКИ ОБИЛЬНО ІЛЮСТРОВАНІ.

Умови передплати:

Цілорічна на 12 книжечок 5 зл.

Піврічна » 6 » 3 «

Квартальна на 3 » 1.50

Для Чехословаччини 25 корон; для Румунії 200 леїв;
для Америки і Канади 1.50 доляра.

Замовлення посилати на адресу:

ВИДАВНИЦТВО «СВІТ ДИТИНИ»

Львів, вул. Зіморовича, 3.

Чековеkonto ПКО. Львів, ч. 503.330.

Чековеkonto ПКО. Прага, ч. 79.575.

06
Ю

~~37-236~~

— ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА —

КНИЖЕЧКА: 176.

ФРАНЦ КОКОВСЬКИЙ

НАШІ СОКОЛЯТА

Оповідання з недавно минулих днів.

4367

Образки
ЯКОВА ГНІЗДОВСЬКОГО

ЛЬВІВ
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА: «СВІТ ДИТИНИ»
1936.

Львівська бібліотека

Нак. Льв. обл. №40(8) - 1940г.

Ш9(2)6-852-4

Маленькі наші ноги,
Та знають свою путь,
На службу Україні,
Як виростуть, підуть.

Дитячі наші серця,
Та щире в них чуття:
Любити Україну
Будуть ціле життя!

Марійка Підгірянка.

Право передруків застережене.

Львівська державна
наукова бібліотека

№

2696

Друкарня ОО. Василян у Жовкві.

ВИ ВСІ МОЇ БРАТИ...

I.

Спека червневого сонця давалася добре відчути стрільцям, що стояли в півкритих старих, російських закопах та відбивали наступи сильнішого противника.

Був наказ команди, щоб його здержати за всяку ціну як можна найдовше, щоб не дати йому змоги заволодіти мостовим причілком і стрільці цей наказ сповняли. Вже два дні та ніч сиділи в закопах і зорили: чи де ворог не крадеться, чи не хоче непомітно зайти поза них, щоб узяти їх у два вогні. Юні, молодецькі обличчя стрільців почорніли від труду та невиспання, зморені безсонністю очі пекли й боліли, а голод пригадувався їм.

Всі припаси їжі, які мали із собою, давно вже опинилися в їх шлунках, а нових годі було дістати, бо хоч село було видно як на долоні кількасот кроків за стрільцями, противник не допустив нікого вийти із закопів, ані не пропустив нікого із села. Як не силою, то голодом хотів здавити стрільців.

Та найбільше відчували стрільці спрагу.

Їхні уста палила горячка, в ротах висихало; здавалося, що кожний давби життя за каплину води. Але й води нівідкіль було взяти. Два чи три стрільці, що пішли були малим рівцем прокрастися до села, щоб для товаришів принести води, впали поцілені ворожими кулями. Командант чети, що боронила причілка, наказав іншим стрільцям пробувати знову прокрастися, бо це було даремне. Противник усадовився так, що замикав доступ до стрільців.

І так минув день, минула ясна, зоряна нічка й другий день добігав уже до полудня... Горяче проміння сонця пекло, а навіть легіт вітру затих, ніби змовився з противником, що не прохолодить стрільців, які мліли з перевтоми, спраги та голоду...

II.

Кількасот кроків від причілка, в ярку, розложилося мале сільце. Колись багате та пишне, тепер, на пятому році страшної війни, виглядало дуже бідно й нужденно. Обідрані хати, майже без стріх і без вікон; ніде ні тину, ні сліду садка. Все знищила війна. Селом перейшли австрійці, москалі, німці, мадяри, турки, а в цьому році вже двічі переходило воно з рук до рук. Багато людей вивезли австрійці до табору, багато примусили

москалі тікати на схід; в селі лишилися самі найбільшніші й ті, що не могли рушитися з села.

Лишився був у селі старий Федько з трьома діточками. Та Федів син, сімнадцятилітній юнак, Миронко, як тільки прийшла потреба, пішов із дому боротися за волю Батьківщини, а вдома остався Федько з двома доньками — чотирнадцятилітньою Орисею та десятилітньою Марусею. Лишилися, працювали, щоб із насиченої кровю землі добути хліба на прожиток.

Лишилося ще кілька бідняків із діточками, бо їм нікуди було втікати.

III.

Мешканці села і не спам'яталися, як побіч їхнього села стався бій. Раннім ранком розбудили їх зо сну стріли — наперед поодинокі, потім з машинових крісів, а коло полудня заграли й гармати. Жах упав на всіх. Почали ховатися в пивницях та землянках, що їх було чимало в селі. Їм здавалося, що незабаром останки села розіб'ють стрільна.

Чекали цієї хвилини, але вона не приходила. Це насмілило їх. Почали виходити із землянок і прокрадатися до своїх хат. У день заспокоїлися цілком, а як настала нічка, забігали один до одного в хату, щоб поготорити, розвідати дещо, та поміркувати, що далі буде.

Але міркувати не було що. Знали те, що в закопах є тільки мала горстка стрільців та що зпереду противник натискає великою силою. Знали й те, що стрільцям довго не встоятися, бо бачили, як курінь стрільців, що

таборив перше за селом, серед ночі десь пропав — ніби його за селом цілком не було.

— Що воно значить? — міркував старий Федь, гуторячи зо своїм сусідом, Іваном.

— А щожби? — відповів цей. — Мабуть тікають, а цих, там у закопах, лишили...

— На смерть? Відтіль-же ніхто не вийде, як не прийде поміч!

— Правда, правда! — міркував Іван.

— Шкода, що тільки хлопців піде на марне!

— Шкода!...

— В них певно вже ні їсти, ні пити нема що. Вониж уже цілий день сидять, а он і ніч вже до половини добігає!

— Правда...

— А не знати, що це за хлопці й звідкіля вони?

— Не знати...

— А може там є й наші? — питається навздогад Федько.

— Може...

Гуторили оттак ще часочок тай розійшлися.

IV.

Орися чула вітцеву розмову з Іваном. Чула й довго роздумувала над нею. Щось у серці шептало їй, що там, у закопі, може є її брат, Миронко. Щось казало їй, що йому треба допомогти, бо може він голодний, може спрага мучить його. У сні бачила Орися Миронкову постать, а на його обличчю видно було страшну муку.

Не спалося Орісі цієї ночі. Ранком, ско-

ро світ, зірвалася та стала лагодитися в дорогу. Призбирала що було з їжі, випросила в сусідки кілька пляшок на воду, а як була вже готова, пішла до вітця.

— Татусю, просить його, я піду там...

— Де?

— До окопів.

— Ти? Чого?

— Татусю, там може наш Миронко з голоду гине, я занесу йому їсти.

— Миронко? Звідки ти це знаєш?

— Я знаю... серце мені каже...

— Ні, доню! — мовить рішуче отець, а сльози так і пливуть йому по лиці, счорнілому від нужди й турбот.

— Татусю, пустіть!

— Ні, доню! Не підеш, бо не дійдеш! Зараз на першому кроці вбє тебе куля.

— Ні, татусю, ні! Бог буде мене берегти! Пустіть!

Довго не погоджувався отець; довго просила його Орися, поки не впросила. Старий Федь погодився, бо хоч тривожився за Орисю, то всеж міркував, що стрільцям у закопах треба допомогти, бо це свої, рідні.

V.

Набрала Орися трохи хліба, примістила його та пляшки з водою в клунку на плечах

та пустилася селом у той бік, де були за-
копи. Селом добре було йти, не дуже треба
було ховатися, а втім хати її хоронили. Оріся
йшла та чим ближче підходила до краю села,
тим тривожніше ставало їй на серці.

Опинилася на краю села й пристанула
та почала розглядатися, кудюю їй найкраще
йти. Ще не постояла й хвилини, як щось
забреніло коло її голови, а крісова куля вда-
рила гостро об недалекий камінь. Оріся мит-
тю кинулась у рів, що виднів попри дорогу.

Поки йшла ровом, усе було добре, бо
хоч деколи за нею полетіла яка вража куля,
то високий беріг рову не давав її поцілити.
Врешті дійшла Оріся до цього місця рову,
де треба було скрутити вбік, щоб малим
підхідним ровом дістатися до закопів. Тут
стало вже небезпечніше, бо противник, що
сидів на другій стороні ріки, тримав цей ро-
вець під обстрілом з усіх боків.

Припичала Оріся хвилину, розглядаю-
чись, що їй далі робити. Йти просто, або
хочби схилений у двоє, було неможливе: на
першому кроці поцілилаб її куля і ввесь труд
бувби даремний; не донеслаб ні хліба, ні води
Миронкові. Треба було прилягти на землю
та непомітно просовуватися ровом.

Не довго думала Оріся. Прилягла та
почала повзти вперед. Хліб та вода, що їх

мала на плечах, придушували її дрібну, дитячу постать до землі; гостре каміння, що денедє траплялося в рові, калічило їй руки й ноги; горячий піт спливав по її личку, по блідонькому, зо страху й перевтоми, та вона

повзла все вперед. Хвилини довжилися їй годинами і здавалося, що ніколи не дібеться до закопів. А тут ще й противник не дармував! Бачив він, що в малому рові щось ворухиться, щось ніби повзе вперед, то й слав у цей бік кулю за кулею.

Мов докучливі мухи бrenіли кулі попри

Орисю. Вона корчилась зі страху, щоб яка не вцілила її та не перешкодила дібратися до закопів. Використовувала кожне заглиблення землі, кожне закривлення рівчика, щоб хоронитися перед кулями. І чула вже, що сил їй не стає. Чула, що ще кілька хвилин, а вона не зможе вже далше повзти.

Аж тут — засіріло щось перед її очима. Раптом якісь руки вхопили її й втягнули нижче. Оріся опинилася на сірій, холодній землі. На хвилину втратила пам'ять, але скоро очунилася. Розплющила замкнені очі та ніби синенькими волошками глянула на счорнілу постать, що нахилилася над нею.

— Ти хто і чого прийшла сюди? — питала постать.

— Я... я... Оріся... прийшла до брата Миронка — промовила вона зворушеним голосом.

— Якого Миронка?

— Це мій брат, стрілець з онтого села. Мені здавалося, що він тут є...

Кілька прошептаних слів, що ними перекинулися поміж собою ті, що були в закопі й знову та сама постать нахилилася над Орісею.

— Ні, доню, твого брата між нами немає! Його сотня далеко!

— Немає! — повторяє Оріся, а дрібні сльози так і ллються по її личку.

— Ні, доню, немає!

Оріся похнюпила голову вниз. Невже її труд, її муки мали піти на марне? Хвилина надуми й Орісине личко розяснюється. Дри-

жачими руками скидає свій клунок, розвиває його і передає хліб та воду похиленим над нею стрільцям.

— Нате, їжте і пийте! Ви-ж усі мої брати!

ОХОТНИК СЛАВКО.

I.

— Ні, сину, ні! Хоч як нам треба тепер рук, що моглиб носити кріс, хоч як нам кожний юнак потрібний — ти, сину, ще молодий! Вертайся до дому і вчися, щоб колись, як підростеш, міг стати за свою Батьківщину!

Такими словами попращав сотник малого, чотирнадцятьлітнього Славка, що прийшов до команди на зазив: щоб усі, хто може носити кріс, зголошувалися до армії. Славка тільки сльози запекли в очах. Здержував себе, щоб не вибухнути плачем, бож це бувби сором, якби він, Славко, що хотів бути стрільцем, розплакався, як мала дитина. Тоді вже певно ніщо йому не допомоглоб!

Але думки своєї не кидав! Те, що він ще молодий, що йому ледве чотирнадцятий рік минав, не могло спинити його, щоб він не пішов служити Батьківщині, як вона найшлася у великій потребі. Славко розумів, що ніколи сам собі не простивби — якщо тепер захитався, якби не зробив того, що йому казало його юнацьке серце.

Спокійно вийшов Славко з будинку команди. Йшов і роздумував, якби то зробити, щоб навіть проти волі сотника дістатися до стрільців. Жалів, що він такий малий, а то сказавби, що йому вже сімнадцять літ минуло, а тоді його певно сотник прийавби. Так роздумуючи, блукався Славко по вулицях міста. Минула година, дві, а він усе, ще блукався; заглядав до казармів, де примістилися стрільці, й шукав у думці розв'язки, але не находив ніякої.

Оттак блукаючи підійшов Славко під військову лікарню, куди саме тоді привезли возами ранених із фронту.

II.

Станув оце Славко враз із іншими людьми при брамі та приглядався, як лікарняна прислуга забирала ранених із возів та несла у лікарню, або помагала тим, що самі могли йти, злазити з возів і йти до лікарні.

Із лекше пораненими не було багато клопоту. Зате тих, що мали тяжкі, а то й смертельні рани, треба було обережно переносити з возів у лікарню, де вже чекали на них лікарі.

Славкові стало жаль тих поранених. Їх повні болю очі так жалібно дивилися довкола, спалені горячкою уста хапали з дро-

жанням повітря, пальці рук розпростовувалися та корчилися, ніби чіпалися тікаючого життя.

А цей стогін, що рвався із уст поранених, проймав дрижанням дрібне тіло юнака, всверлювався йому в глибину мізку. А проте Славка тягло щось все ближче і ближче поранених. Пропихався крізь юрбу, аж висунувся вперед.

Саме тоді лікарняна прислуга знімала з воза стрільця, що шрапнелевим стрільном був поранений в обі ноги та шлунок. Треба було знімати дуже обережно, бо поранений терпів тяжкі муки, а його стогін рвав серце.

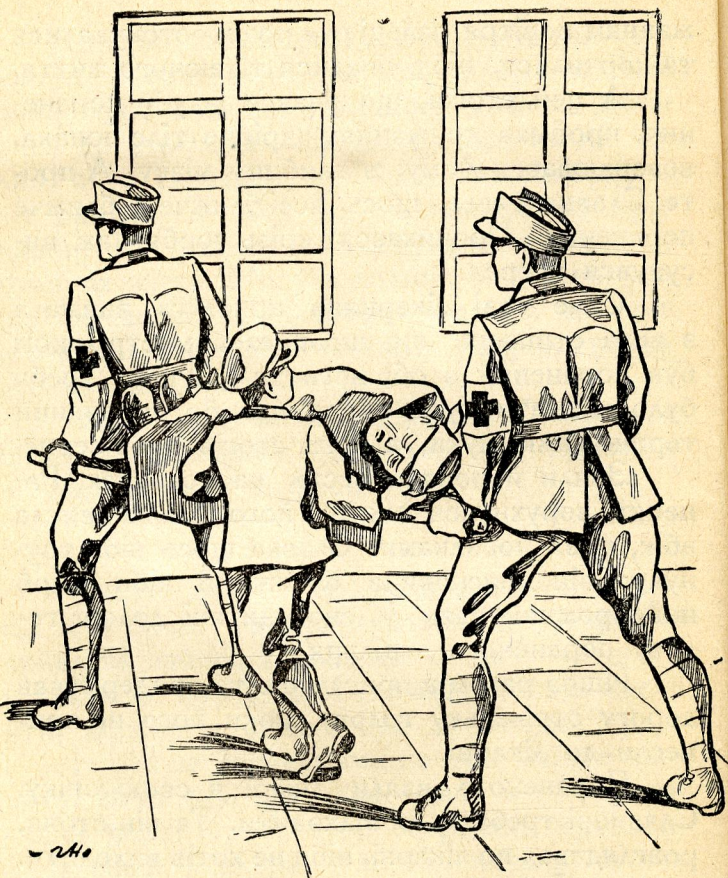
Зняли й почали нести на носилках. Ранений ворухнувся якось і його голова звисла вбік, поза носилками. Славка щось ніби трунуло: він присковчив ближче й ніби скарб найдорожчий взяв у свої дитячі долоні голову пораненого стрільця.

Йшов разом з прислугою та придержував дорогу стрілецьку голову, поки його не принесли до лікарні.

Пораненого взяли лікарі в свою опіку. Славкові треба було відходити. Та він стояв, розглядався по лікарні, ніби не хотів виходити.

— Добре, хлопче, добре! — почув він нараз якийсь голос за собою.

Обернувся. — Це підстаршина лікарняної прислуги всміхався до нього й хвалив за поміч.

— Я... лишуся тут, може буду міг у де-
чим допомогти — просив Славко.

— Добре, лишайся!

Славка ніби хто на сто коней посадив. Лишився і вже за кілька днів було його всюди повно. Тут pomoже, там послужить, поранених доглядає. За тиждень і лікарі вже звикли до нього й хворі не могли без нього обійтися.

— Славку, подай це, Славку зроби те, Славку піди, принеси! — чути було в цілій лікарні.

III.

Прийшов час замішання й тривоги, час відступу армії на схід. Не могла лишитися в місті й лікарня, а й самі ранені та хворі прохали, щоб їх не лишати в руках противника, щоб їх забрати з лікарнею. Та всіх годі було забрати. Були між ними такі, що їх їзда на возі певно вбилаб; ці мусілиб лишитися. Та цих було небагато. Натомість інші, що їх можна було везти, поїхали з табором на схід. Спровола, тихо та сумно продвигалися лікарні підводи вперед. На підводах ці, що не могли йти пішки; за підводами поранені стрільці, з перев'язками на головах, руках, а за ними лікарняна прислуга. Всі йшли підпиралючись ціпками й сумними очима дивилися на широкі лани, на золотокологі, на зелені придорожні дерева, що схиляли на йдучих свої галузки, ніби пращали тих, що відходили.

Із лікарняною прислугою йшов і Славко. Нова мазепинка пишалася на його головці, а він ніс її гордо, цю головку, пристроєну шапкою з тризубом. Лічив себе вже справжнім стрільцем, а працю в лікарні полюбив так, що нераз треба його було аж стримувати, щоб не перевтомлювався.

Дорога довжилася всім, бо з пораненими та хворими треба було йти помалу. Годі було прискіпити, а ще й усім так не хотілося покидати рідної землі. Ще всі сподівалися, що там, на фронті станеться щось, що допоможе здержати наступ противника.

Але це сподівання не приходило...

IV.

Два дні й дві ночі йшов табір з пораненими на схід. Тільки часом приставали на годину, дві, щоб припочити тай дати відітхнути людям і коням.

Усі вже ледве волікли ноги за собою; в декого із хворих появилася горячка.

Аж врешті далеко, на обрію, появилася сріблиста лента Дністра, а за часок лікарняна валка опинилася в тихому селі.

Прийшов наказ, що в цьому селі лікарня має лишитися на днів зо два, щоб хворі відпочили та набрали сил до дальшої дороги. Хворих примістили в шкільному будинку; лі-

кар зачав їх оглядати, прислуга почала вештатися, хто при хворих, хто при конях, бо кожному найшлася робота.

Не дармував і Славко. Хоч і як був змучений та обезсилений, не надумувався й хвилини, щоб кому треба допомогти, чи зробити дещо, чи подати. Розумів, що взяв на себе обов'язок і що цей обов'язок має сповнити.

Пізно в ніч покінчилася праця в лікарні, пізно могла прислуга подумати про себе й трохи відпочити. Славко, що працював при лікареві, коли почув, що може спочити, заметушився поміж вози, найшов собі трохи соломи, постелив на землі та приляг.

Хоч як був утомлений, не спалося йому. Лежав на соломі горілиць і своїми ясними, дитячими очима дивився на небозвід. А там угорі, над ним, на чистому небі сріблилися сотні, тисячі зір, дивилися на Славка й ніби всміхалися до нього. А там далі срібний місяць, повновидий, прижмурював зичливо одно око до Славка, ніби хотів щось заговорити. А в недалекому садочку шелестіло листя на яблунях під тихим леготом вітру, ніби співало Славкові тиху колисанку до сну, так, як це робила колись його покійна мати, коли він був ще маленький.

Під цей спів Славко заснув...

V.

Неначе грюкіт грому загудів далеко за селом. А потім ще один і ще один. З просоння зірвався Славко, хотів тікати, та вмить опам'ятався.

Це не грім гудів — це ревіли гармати. Далеко-далеко видно було в сірій, передсвітанковій імлі заграву пожежі; далеко-далеко гуділи гарати, а тихше клекотіли скоростріли.

Славко зрозумів, що йде бій.

І нараз наказ команданта лікарні: алярм!

Вмент зібралася прислуга.

— Хлопці! — промовив командант — там йде бій, є багато ранених, треба помочі. Два-надцять хлопців з послуги забере всі підводи, підїде як можна найближче та займеться раненими. Лекше ранених перев'язати на місці, тяжче раненим дати тимчасову поміч й відправляти на підводах сюди, до лікарні. Швидко, не гаяти часу!

Ані хвилини не втратили! Вже наряджені підводи, вже на них навантажене все, що конечно потрібне, вже прислуга на підводах, й підводи пігнали скоро...

А на одній підводі Славко. Він хопився перший наряджати підводу; він перший забрав конечні перев'язки, прикликав товариша з послуги та вихром летів там, де йшов горячий бій, де певно потребували помочі.

VI.

Чим більше наближалися до боєвої лінії, тим голосніше було чути рев гармат, грюкіт стрільн, що рвалися в повітрі, клекіт крісів. А далі почали стрічати по дорозі тих лекше ранених, що сьак-так перевязали свої рани, та йшли в сторону лікарні.

Від них довідалися: що там, перед ними, йде завзятий і горячий бій, що противник вже двічі продерся був у стрілецькі заводи, та відбитий протиатакою стрільців, мусів відступати. Довідалися теж, що в закладах і побіч них лежить багато-багато пораниених стрільців, які вижидають помочі, бо самі не всілі дїбратися до лікарні.

Підігнали коні та гнали, доки не побачили закладів. Далі годі вже було їхати. Кількох із них лишилися при возах, а інші позабирали приладдя й носилки та пустилися бігом до закладів. По дорозі стрічали ранених. І цим треба було допомогти. Частина лікарняної прислуги лишилася при них, щоб їм дати поміч.

А Славко біг все вперед і вперед. Знав, що в закладах буває звичайно найбільше ранених, бо там лишаються ті, що не можуть собі допомогти, які — звичайно — найбільше терплять. Біг, не зважаючи на кулі, що свистіли попри його. Добрів врешті до закладів, а

з ним ще дехто з прислуги. Вмент кинулися до поранених.

Славкові на початку аж дух заперло, коли побачив стільки крові і стільки поранених, коли почув їх стогін й побачив безмеж болю в їхніх очах. Та не було часу на те, щоб розніжнюватися. Славко знав, що має сповнити свій обов'язок, знав — чого тут прийшов.

Не гаючись — взявся до праці. Ніжними, дитячими руками очищував рани, припинював кров, що струмочками текла по ранених, накладав перев'язки. Все робив так легко, так вміло, ніби справжній лікар. Напочатку ранені дивилися з нехиттю на Славка. Але коли побачили, як він це все справно робить, як почули дотик його м'ягенької ручки на своєму тілі, заспокоювалися. Бачили, що хоч це малий ще юнак, але піклується ними краще старого і вкладає у свою працю все своє серце. І тоді кожний почав горнутися до його.

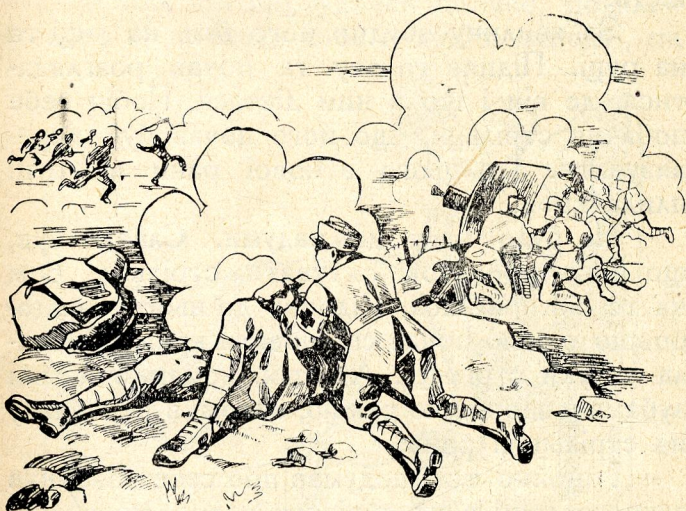
— До мене, хлопче! — просить цей.

— Товаришу, ще мене треба перев'язати!

— пригадується інший.

— Ще я! І я! І ще мене! — кличуть його. Славко не опускав рук. Двоївся, троївся, щоб тільки допомогти раненим. Його старші товариші, побачивши, як добре Славко з усім справляється, пішли далі по закопах.

Роботи-ж було без ліку, а треба було спішитися, бо противник не ждав, бив раз-у-раз вогнем по закопах так, що ранених все і все пр ибільшувалося.

Врешті лишився тільки один ранений і Славко, який вже добре почував утому, рішив, що коли тільки перев'яже цього раненого, мусить трохи припочити. Вже його руки тремтіли з перевтоми, вже очі боліли.

Скоро забрався до роботи. Прочистив поранене лице і вже забирався наложити перев'язку, щоби щось вжалило його ніби роз-

печеним залізом в лице та руку. Це відломок стрільна вдарив його. Все нагло закружляло довкола нього. Йому стало нараз гарачо, потому холодно і — Славко втратив притомність.

За хвилину збудив його біль на лиці та на руці. Підняв голову та почав розглядатися, де він і що з ним діється. Побіч себе побачив стрільця, що його почав був перевязувати. І в цього з нової рани на руці плила кров.

Не було часу до надуми. Славко чув, що його, обов'язок рятувати стрільця, бож на те він прийшов. Підповз до нього та здоровою рукою почав спинювати кров, що плила з руки стрільця. А потім, помагаючи собі зубами й здоровою рукою, наложив перев'язку на стрільцеві рани.

І щойно тоді подумав про себе. Завинув закровавлену руку, а відтак здоровою рукою почав спинювати кров, що плила по його лиці. Але робота йшла важко, рука в нього тремтіла, а як приклав її до рани, вона так запекла, що Славко застогнав із болю і в безтямі повалився на землю.

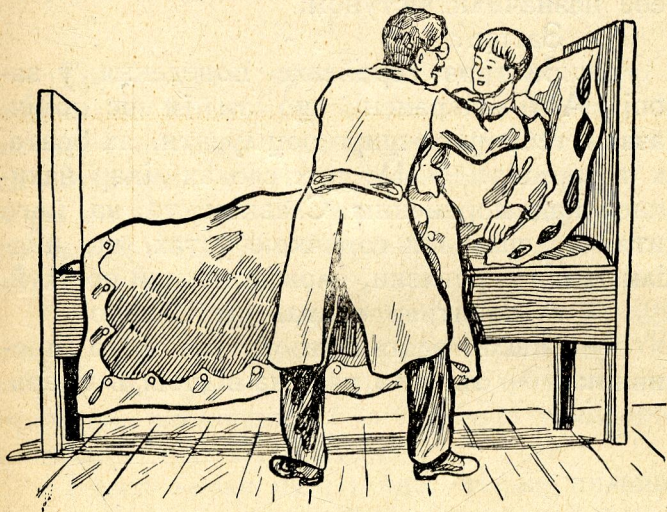
VII.

Ніби у сні бачив Славко, що щось з ним коїться. Чув, що хтось вимиває йому рани,

що хтось сповиває його голову ніби малесенькій дитині. Потім чув, що його десь несуть.

А відтак здавалося йому, що він наче западається глибоко в якесь провалля...

За два дні пробудився Славко, розплющив очі й побачив себе в якійсь кімнаті, на

постелі. Ця кімната здавалася йому якась така знайома, але не міг розібрати, де він.

Аж тут відчинилися двері й на порозі кімнати побачив Славко лікаря зо своєї лікарні, команданта та всю прислугу. Всі дивилися на Славка такими добрими, сердечними очима, всі всміхалися до нього.

— Славно, юначе! — промовив до нього лікар.

— Що... Що сталося? — прошептав тихесенько збентежений Славко.

— Начальна Команда признала в денному приказі для тебе похвалу, а крім того тебе назначили вістуном.

— За що?

— За твоє геройське поведення у за-копі! А ті всі ранені, що ти їм ніс поміч, казали тебе широко-широ поцілувати, як брата, як товариша! — По цих словах лікар нахилився над пораненим Славком та на його дитячих, спалених горячкою устах, що видніли із під перевязки, зложив ніжний поцілуй.

— А наші? — спитав ще Славко.

— Пішли здоганяти уступаючого противника! — звучала радісна відповідь лікаря.

ВІРЛЯТКО.

I.

Грубі, важкі руки двох червоноармійців приволікли знеможеного Степанка перед обличчя червоного команданта. Як не опирався Степанко, як не запирався ніжками — ніщо не помагало. Вони були сильніші. Приволікли й жбурнули безсилим уже хлопчиною під ноги команданта.

— Це, товаришу команданте, той, що вже третій раз перетинає телефонічні дроти!

— А, це ти? Попався голубчику! — промовив командант і з лукавою усмішкою похилився над Степанком.

Юнак лежав ніби німий, тільки пильно-пильно зорив за рухами команданта.

— Це ти, голубчику? Вставай!

Хлопець мовчав і не ворохнувся.

— Вставай!

Удар командантового чобота й руки червоноармійців поставили хлопця на ноги.

— Ти хто такий? Відкіля?

Мовчанка.

— Говори! Хто ти? — Зо свистом в'їдається нагайка в Степанкові плечі.

І знову питання, знову мовчанка, знову свист нагайки. На плечах сорочки показуються плями крові. Хлопець закусив біді губи, тільки дрож болю перебігає його малим, дитячим тілом.

— Хто ти? Кажи!

І важкий удар командантового чобота збиває Степанка з ніг. Він паде долів, а все починає ходити ходором довкола його.

Ведро холодної води, яке червоноармієць вилляв на зомлілого Степанка, прикликує його до притомности. Хлопчину підводять знову на ноги.

Він довго-довго дивиться в очі командантові. А потім рівним, спокійним, гордим голосом каже:

— Я Степан, пластун!

— А пластун! пластун! Здоров будь, пластуне! — глузує командант і ніби знехотя, ніби граючись, нагайкою б'є його в лице.

На Степанковому лиці виступає груба, кривава пасмуга.

— Пластун! Попластуєш ти мені, голубчику, не так! — І знову мірить юнака своїми гострими, лисячими очима. Степанко чує, що ці очі вдираються десь аж у глибину його серця, всверлюються в мозок, ніби хочуть відтам усе відгадати.

— Хто тебе післав? — паде різкий запит.

— Не скажу!

Свист нагайки й нова пасмуга на юнацькому личку.

— Хто був із тобою?

Мовчанка.

— На що прорізував дроти?

Степанко міряється довго зором із командантом. А потім:

— Щоб вам, ворогам, пошкодити! — паде з його уст.

Ніби розлючений рись кидається командант на Степанка. Удари нагайкою та чобітьми збивають хлопчину з ніг.

А потім страшний, зимний, безсердечний наказ:

— Застрілити як собаку!

II.

Ухопили напівживого Степанка та понесли кудись за стацію. Двох їх несе його, вхопивши за руки та ноги — не несе, а воліче за собою. А двох іде з нарядженими рушницями. Йдуть поволі, перекидуються поміж собою словами:

— Бач, яке завзяте чортеня!

— Пошкодити, каже!

— А яке ціпке, яке витревале!

І знову мовчки йдуть далі, а за хвилину знов зачинають:

— І в мене десь там у дома є такий...

— Так...

— Жаль хлопця! — вмішується третій.

— Наказ — і не говорити багато! — кричить четвертий.

Доходять врешті під горбок.

— Тут буде добре! — каже один.

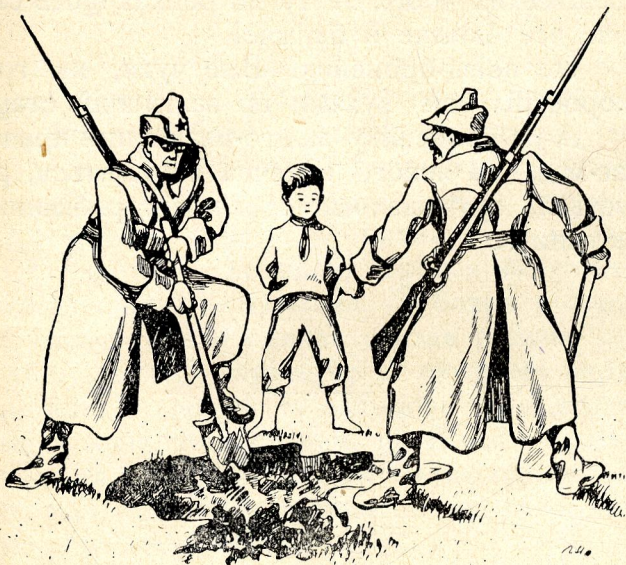
Кладуть хлопця на землю й двох береться копати яму.

— Та що там яма! кинь до лиха! — кричить третій.

— Не покинемож хлопця як собаку!

Чорні, товсті куски землі падають набік, яма робиться щораз глибша.

Степанко вже давно був очуняв, дивиться на роботу червоноармійців, поволі зясовує собі, що це йому копають гріб.

— Мамо! Мамо! — шепчуть його бліді уста.

Яму викопали. Зараз станеться те неминуче, зараз гострі кулі пробють юнацьке серце.

І... щось сильне, щось невідоме проши-

бає думку юнака. Він незаметно підвівся із землі й скочив, уже за хвилину є на горбику, вже допав зелених кущів у долині!

А за ним крики: „Стій!“ „Стій!“ За ним свист куль з чотирьох крісів, стукіт важких, салдатських чобіт. А ту по рейках щось стуче все ближче й ближче!

Іде поїзд-броневик. Вже чути, як грає скоростріл, сіє кулями по залізничій стації.

А на броневiku жовто-блакитний прапор має-має, до ясного сонечка всміхається, радується, що вдалося прогнати грабіжників України...

НАСТУП.

I.

Прийшов час, що годі було оглядатися, кілька кому років. Кожний, хто міг двигнути кріс, був потрібний і кожного, хто тільки почув себе в силі служити Батьківщині, приймали радо. Таким чином попав у стрільці й Олесь, хоч йому ледве п'ятнадцятий минав.

Отець його вже давно боровся на фронті, а мама, звичайно як мама. З болем у серці вислухала, коли її одинак сказав рішуче, що зголошується до стрільців; зі сльозами виражала його в дорогу, та заборонити не могла. Сама ж вона чула серцем, що її син не може лишитися глухим на поклик Батьківщини, сама знала, що й вона інакше не зробилаб, будучи на місці Олеся.

У вишколі не довго довелося Олесеві побувати. Ледве встиг познайомитися з крісом, ледве зачав привикати до твердої, стрілецької служби, а вже треба було вибиратися. Противник наступав великою силою, треба було податися назад, щоб — зібравшись на силах — дати йому відпір.

Широкі лани Поділля памятають цей час, коли знеможена армія йшла на схід, у незвісне; коли скривавлені, босі ноги значили свій слід по полях. Малі, самотні могилки, з перекривленими хрестиками по ровах та серед піль, показують, де неоднo стрілецьке тіло спочило на вічний сон, тіло, що його поцілила куля ворожої стежі.

Степом Панталиха посувався сумний похід на схід, аж до Серету. Стрільці йшли із похнюпленими вниз головами. З ними йшли їх старшини, закусуючи спалені горячкою перевтоми уста, щоб не закричати голосно з болю, щоб не заридати з розпуки.

Стільки втрачених сил, стільки зівлених юнацьких надій, а тепер — відступ. Тепер треба було кидати ту рідну землю, що виховала своїх синів — стрільців, що виколихала їх пошумом рідних лісів, годувала золотистим зерном рідних піль, гартуваха подихом сніжної зими. Далеко за стрільцями лишилися їх батьки, їх рідні сторони! Тільки часами легіт вітру доносив їм із віддалі щось, ніби гомін далеких дзвонів на пращання, ніби плач полишених матерей та сестер...

II.

Запала вже ніч, коли Олесева чета опинилася під Чортковом. Знеможені довгою хо-

дою стрільці тішилися вже заздалегідь, що припіchnуть бодай кілька годин, прохолодять та промиють поранені ноги, щоб завтра знову йти вперед, на схід.

Та не зовсім довелося спочивати. Щойно почали стрільці готувитися до сну в клуні, коли із команди куріня прийшов наказ, щоб там негайно явився командант чети. Із цього пізнали зараз усі, що четі призначать якусь нічну роботу. Хоч як помучені були стрільці, хоч як знеможений був кожний із них, усі чекали нетерпляче на поворот четаря.

Четар вернувся пізно вніч. На лиці його видніла жура. Видно було, що якесь важке завдання призначила йому команда куріня. Та мабуть не було часу до надуми, бо четар наказав збірку.

Не минуло десять хвилин, а чета стояла готова до походу. Хоч як були всі помучені, хоч всі мліли з перевтоми, не бракувало нікого.

— Треба мені двадцять хлопців готових на все! — промовив четар. — Хлопці, що почувають себе ще на силах до важкої роботи. Хто піде на охотника, хай виступить!

Хвилина надуми і — перший виступає Олесь, за ним другий, третій — уся чета.

— Підуть ті, що перші зголосилися! Хай перейдуть на другий бік! — паде четарів наказ.

І вже стоїть Олесь із товаришами по другому боці.

— Решта всі на спочинок! — паде другий наказ.

За хвилину в клуні видно тільки четаря та двадцять юнацьких голов, що наслухують слів четаря.

— Хлопці! — шепче четар — велика честь припала нашій четі! Над раном почне наша армія наступ на противника, що своїми силами вдесятеро перевижчає наші. Треба перед самим нашим наступом відвернути увагу противника від цього відтинка фронту, де зачнеться наступ і треба його стривожити та звернути його сили в іншу сторону. Це єдиний спосіб, що ним ми можемо допомогти нашій Батьківщині!

— Ми щиро раді, пане четарю! — загомонило двадцять голосів.

— Попереджаю вас, що це робота дуже важка. Може бути, що ні один із нас не вернеться живий. Тому, хто не почуває себе на силах, нехай залишиться при четі!

Глуха мовчанка і тільки докірливий зір двадцяти пар очей пронизує четаря.

— А може ти, Лесю? Ти-ж іще молодий! — мовить четар.

— Голошу слухняно, пане четарю, що я хочу йти!

— Так слухайте ж, хлопці! Яких дві тисячі кроків від нас, глибоко в долині, є присілок, а в ньому противникова застава. Покоистувалися вони ровами ще зо світової війни, забезпечилися й охоронюють булаву, що кермує наступом на цей відтинок фронту. Нам треба прокрастися аж під саму заставу, наробити як найбільше заколоту, стягнути якнайбільші сили противника в той бік, щоб у другому місці наші могли повести наступ. Зрозуміли?

— Так, пане четарю!

— Тепер відложити всі зайві речі. Із собою взяти тільки кріси, набої та кожний по чотири ручні гранати. Йти тихо, без гомону, стріляти та бити гранатами тільки на мій приказ. Ідемо розстрільною, відступ десять кроків!

Минула хвилина — вже рушили; минула друга — вже їх укрила темінь ночі...

III.

Ідуть тихо-тихо, крадуться ніби степові вовки. Ні травиця не зашелестить під ногами, під юнацькими, ні кріс не вдарить об кріс, не чути навіть віддиху молодих грудей. Тихо, як тіні, снуються полем, крадуться, як ненадійна смерть — вони-ж бо лицарі смерти.

А в кожного єдина думка: сповнити вірно приказ.

Пройшли може половину дороги. Розстрільна, що напочатку йшла рівною лінією, зачинає на кінцях заокруглюватися. Ніби кліщами обіймає противникову заставу... А потім кожний припадає до землі, повзе ніби вуж. Щоб тільки ближче і ближче противника! І щоб не дати себе почути... І щоб сповнити приказ!

Вже недалеко видно світла в хатах присілка. Це противникова булава не спить, працює. А ще ближче, там, на скраю присілка, щось сіріє, щось до місяця миготить, ніби сіра сталь крісового дула пеститься з місячним промінням. Це противникова застава.

Ще кроків двісті, ще сто, ще п'ятьдесят і...

— Стій! Хто йде? — падають гострі слова у нічну синяву.

У відповідь рветься ручна граната та ясним сяєвом освічує налякані лиця противника.

А потім друга, третя, десята! І тріскіт крісів із обох сторін! А там, із присілка, зачинає грати скоростріл. Один, другий, третій... Світляні ракети летять у гору, розяснюють темінь.

Тепер прийде кінець! Тепер противник

побачить, що напасники — це малесенька горстка юнаків. І не багато їх уже лишилося. Четар, Олесь та п'ять стрільців. Інші вже або на тому світі, або мучаться у кривавих ранах. На ранених ніхто не зважає, бо йде боротьба за життя або смерть. А смерть майже неминуха! Аби тільки найдовше видержати, аби противника збентежити!

І бачить Олесь, бачить четар, що їх труд не був даремний. На присілок, на заставу стягаються щораз більші сили противника. Клекотять скоростріли, вже починають грати гармати, противник стягає сили, щоб забезпечити себе із цього боку.

А побіч Олеся вже тільки сам четар. Інші — вже там на землі, вже може не встануть. І бачить Олесь, як якийсь противник, що підкрався близько них, уже міряє в четаря.

Олесь зясовує собі вмент, що в його крісі нема вже набоїв. Та часу до надуми нема! Кидається на противника і прикладом кріса валить із усіх сил в його ноги. Цей із зойком паде на землю. Та другий вже поцілів четаря. Його рука звисає безсильно долів, не має вже чим боронитися. Ще хвиля і противників кріс розторощить четареву голову, ще мент... та в цей мент Олесь кидається хижакom просто на противника, силою та несподіваністю нападу збиває його

з ніг, а дрижучі, хлопячі руки давлять противникове горло; гострі нігті, ніби кигті хижака, вбиваються в противникове тіло. Четар врятований!

А там, десь далеко-далеко зачинають грати гармати. А ближче знову грає-грає

скоростріл, а ще ближче крісовий вогонь. Все несеться зо сходу на захід, все показує, що наступ почався та розвивається...

А там знову легіт вітру несе якийсь го-мін. Щось ніби знайомі звуки пісні, ніби гимн побіди. І Олесь розрізняє вже слова могут-

ньої пісні про червону калину. Він спам'ятується, розглядається довкола.

Противника вже нема, подався на захід. Близь Олеся лежить ранений четар, а в імлі світанку бачить Олесь, як четар усміхається до нього.

Підсувається ближче раненого, перев'язує його рану, бере дорогу четареву голову на свої коліна, пестить дитячою ручкою четареві кучері та сам починає з перевтоми засипляти...

Вже не боїться нічого, бо знає, що санітарні стежі найдуть їх обох.

ЗОВ КРОВИ.

I.

Добре жилося молоденькому стрільцеві Михайликові на новій квартирі. Як він там опинився, не знав, бо сильна, тифова горячка забила в ньому память тих страшних днів, коли він, підкошений страшною недугою, упав без чуття на дорозі. Не памятав, коли та як він у цьому домі опинився і чому саме тут, а не в лікарні цього малого містечка, що через нього проходила його сотня, коли відступала перед переможною навалою ворога.

Усе тонуло в глибокій непамяті, поки Михайлик одного дня не пробудився здоровий, хоч дуже — дуже обезсилений. Поволі підніс важкі повіки і...

— Мамо, мамо, він дивиться! Почув біля себе дзвінкі, дитячі голоси.

Над ним похилилося збіджене, добряче лице старшої жінки, почув мяку, холодну долоню на своєму чолі.

— Де я? — прошептав.

— У нас, у добрих людей! — почув у відповідь.

Від цього часу почав Михайлик здоровіти. Почував себе що дня краще й ліпше.

А якж була радість, яка втіха, коли кілька днів пізніше Михайлик устав та почав прохажуватися по теплій хаті. Хазяйчині діти, Галя, Оля та Богданко, не відступали від нього, хоч мати нераз і картала їх за те.

Не слід-же мучити хворого ще юнака, що ледве перебув таку важку недугу! — говорила.

Та що вдіє мамине картання, коли цікавість не давала просто спокою дитячим головкам. Щоб тільки матір на часок відвернулася, або вийшла з хати, Богданко зараз припадав до Михайлика та випитував, а дві його сестрички слухали — слухали й очей не зводили з молодого стрільчика. А втім нераз і сама матір охотно прислухувалася до Михайликових оповідань. Вониж були такі цікаві, хоч розказував їх ледве доростаючий юнак, шіснайцятлітній хлопчина!

Розказував про важкі бої в далекій Галичині, про те, як — коли вже встоятися не було сили — стрільці перейшли Збруч-річку, щоб спільними силами з рідними братами визволяти столицю України, Київ, із рук московського наїздника.

Палкі, горячі слова плили з уст юнака; його очі розпалювалися й горіли; голос дрижав раз невисказаним сумом, раз знову великою гордістю та певністю побіди.

Не в одного Михайлика горіли зворушені очі, не в його одного билося в груди горяче серце. Малий Богданко затискав нераз свої малі п'ясточки, нераз кусав аж до крові свої дитячі усточки, щоб голосно не заридати. І тільки дрібні сльози, ясні, кришталеві, спли-

вали по його щоках, по дитячих, тільки глибокий, уриваний віддих свідчив про те, що діялось в його серці...

II.

Не всі діти хазяйки були до Михайлика такі прихильні, як Богданко. Старший від нього, майже Михайликів ровесник, Микола, дивився все з нехиттю на Михайлика.

Він — найохотніше не бував у хаті, а коли вже йому прийшлося побувати разом із Михайликом та своїми рідними, тоді старався все дошкулити чи Богданкові, чи Михайликові, чи хочби навіть своїм малесеньким сестричкам. Не робив цього зо злого серця. Видно було по ньому, що він сердечний добряга, а тільки кілька літ чужої, московської школи викривило його душу, придушило десь у глибині його серця любов до своїх, до рідного краю.

Нераз, було, почне він розводитися над силою та величчю Росії, нераз навіть різко та вороже ставився до тих, що жертвували своїм життям за волю рідної країни. У школі вчили його, що є тільки одна Росія, що кожний, хто хотівби відлучитися від неї — це ворог та зрадник держави. І ця гадюча наука так вкорінилася в Миколине серце, що він не допускав іншої думки до себе...

Хоч як переконував його Михайлик, хоч як горячі та сердечні були слова Миколиної матері, ніщо не помагало. Микола закам'янів у своїх почуваннях; усе тримався осторонь від хати та своїх; перебував у товаристві тих, що думали так, як він. І тільки часами, коли пізнім вечором Михайлик розказував його матері та рідним про те, як Москва від віків знущалася над українським народом, як підступом і зрадою грабувала його, винищувала усі його права, навіть мову, тоді щось непевне ворушилося в Миколовій душі.

— Хиба це правда? — рвалось тоді із його уст питання.

Але на відповідь він звичайно не чекав, хватав шапку та скоро-скоро вибігав із хати.

III.

Щось непевне почало коїтися в містечку. Прилинули звідкись глухі вісти про наступ московських сил із півночі та про те, що українська армія відступає на захід.

Годі було довідатися, відкіля ці вісти та чи вони правдиві, але із поведення тих, які сприяли Москві, видно було, що бодай трохи правди є в цих поголосках. Тихі та маленькі московські поплечники почали підносити вгору голови, щоб показати, що прийшов уже їх час.

І Микола змінився також. Ще більш неохоче відносився до Михайлика й не хотів слухати ні слова з того, що він говорив.

— Уже досить цього! — говорив він. — Іще день-два, прийдуть „наші“, а тоді буде вже край усьому.

— Які „наші“? — питає Михайлик.

— Наші, русські війська! Земля їх не здержить! Перебють усіх ваших отаманів, а тоді вже буде мир та добро по всій нашій країні...

Годі було навіть з ним спорити, бо він не допускав нікого до слова. І тільки часточенько вибігав із хати, а вертався такий розгорячкований, такий вдоволений, що просто сіяв на radoшах.

І чим більше тривожних чуток було в містечку, тим більше радості, тим більше вдоволення та втіхи було видно в очах Миколи.

Михайлик не знав, що йому робити. Його сотня була далеко — далеко, більш чим сто кілометрів від містечка. Самому добитися до неї було годі. Команда містечка, що в неї зголошувався Михайлик, не могла йому допомогти. Один хорунжий та кільканадцять стрільців - uzдоровленців не були в силі ні протиставитися ворогові, ні пускатися в далеку дорогу, щоб добитися до своїх. На виходячих з містечка могли напасти розізвірені

прихильники московського ладу, а тоді їм певне не встоятися. Мусіли лишитися на місці й тут або здатися на ласку ворога, або дорого продати своє життя.

А тимчасом тривожні вісти ширилися щораз більше і більше в містечку. Прихильники Москви підносили щораз то вище свої голови; на стрільців почали сипатися погрози, лайки.

Десь узялися в містечку якісь чужі, погані лиця з кирпатими носами; тут і там почали появлятися на вулицях люді з червоними стьошками, чи зірками на грудях... Видно було, що московський наступ наближується.

IV.

Михайлик відчував, що йому годі довше побувати в своїй хазяйки. Миколова нехіль росла з дня на день і він не ховався із нею. Ясно та вітверто говорив Михайликові, що вже край усьому, що за день-два не буде в містечку ні сліду по стрільцях.

Хоч як тяжко було Михайликові, врешті він постановив перенестися на квартиру там, де були стрільці з команди міста. І жаль було покидати добру хазяйку, що стала йому другою матір'ю і страх не хотілося покидати її дітей, що їх Михайлик полюбив ніби своїх

найблизчих. Але вкінці рішився, щоб не робити роздору в хаті, де зазнав стільки добра.

Та як тільки сказав про це, у хаті знявся такий плач, що йому самому аж сльози наплили до очей. Сплакнула хазяйка, а Богданко, Галя та Оля завели такий плач, як по небіщикаві. Ледве-ледве вдалося їх трохи впокоїти тим, що Михайлик переночує ще цю останню ніч у них.

Діти просто прилипили до Михайлика. Ні їсти, ні спати їм не хотілося; раз-у-раз напрошувалися в Михайлика, щоб цей розказував їм ще про стрільців, їх бої, перемоги, подвиги...

Пізно в ніч вдалося покласти дітей спати. І вже навіть у півсні вони лебеділи дитячими голосиками:

— Михасю! Ще про Маківку, ще про Лисоню, про Чортків...

V.

Хоч як пізно поклався Михайлик спати, сон його не брався. Роздумував про те, що далі буде, що станеться завтра, коли дійсно червоний ворог залле своєю навалою містечко? Довго в ніч не спалося Михайликові. Нарешті сон приплющив його повіки.

* * *

Не знав Михайлик, чи довго йому спалося, коли почув, що хтось його будить зо сну.

— Михайле, товаришу Михайле, вставайте!

— Хто там? — питає з просоння Михайлик.

— Це я, Микола...

Здивуваний вискочив Михайлик із постелі.

— Ви? Чого вам треба?...

— Зодягайтеся... небезпека...

Зодягається Михайлик й випитує Миколу, а цей розказує пошепки:

— Саме тепер... нині... були збори наших... Рішили перебрати владу в свої руки... Я рішився йти з ними... для спільного добра... Але... У цей мент Миколів голос задрижав, у ньому почулося зворушення.

— Але коли вони почали...

— Хто — „вони“? — перебив скоро Михайлик.

— Ну, місцеві жидки... більшовицький комітет...

— Ну?

— Коли вони почали говорити про це, що цієї-ж ночі треба повбивати всіх із вашої команди, але ще й декого з місцевих українців, що їм стоять на перешкоді, я... у мені щось заломилося... Я почув, що не можу й не хочу бути зрадником і катом своїх...

Кріпкі рамена обхопили Миколу за шию, пригорнули до юнацьких, стрілецьких грудей і Микола почув, що його цілують горячі Михайликові уста.

— Брате!

— Друже!

Але не було часу на обійми та цілунки.

— Коли це має відбутися?—питав Михайлик.

— Збірка рівно в опівночі в місцевій школі. Там розділяться на частини, щоб рівночасно напасти усіх. На мене, брате... — й голос у Миколи заломився.

— Ну?

— На мене випав наказ вбити... тебе...

Михайлик глянув на годинник — іще майже година часу. Хопив кріс і вибіг на вулицю. За ним біг Микола. Снувалися темними вуличками, ніби тіні, прямували до цього будинку, де містилася команда міста...

VI.

... До шкільного будинку скрадається постать за постаттю. Усі переходять вулицю хильцем, наближуються до дверей, стукають до них тричі, потім двері відчиняються, хтось питається про гасло. Той, що входить, відповідає та входить у середину.

У шкільній кімнаті, при світлі двох тонких свічок, які блимають на столі, видно кільканадцять людей похилених над планом містечка, що лежить розложений на столі. Найстарший із зібраних, з кирпатим носом й рудими кучерями на голові та великою червоною зіркою, нашітою на грудях, водить брудним пальцем по пляні та приказує:

— Ви, товариш Лейба, за своєю п'яткою займетеся командантом, що мешкає ось тут... Ви, Максимов, за своїми обсадите це вікно; ви, товаришу Йосель, забезпечите цей вхід... Кожного, хто схоче тікати, вбивати на місці... Не робити ніякої пощади...

— А деж Микола? — поспитав хтось.

— Він має роботу в себе, вдома...

— А він певний? Не зрадить?

— Дурний, то певний! — була відповідь.

— Ну, так у дорогу, товариші!... Щасли...

Не встиг докінчити, як упав стріл і гостра куля поцілила просто у велику червону зірку на грудях ватажка.

А рівночасно в шкільній салі вилетіли з бренькітом шиби у вікнах. У них засвітили дула стрілецьких рушниць.

— Зрада! — закричав хтось у салі. З поміж зібраних упав револьверовий стріл у напрямі вікна.

А в цій хвилині, ніби у відповідь, розірвалася у шкільній салі ручна граната, потім друга, третя...

Це стрільці винищували хабаззя, що паностилося на нашій рідній землі.

НА ЛІСНИЧІВЦІ.

I.

Цілі два довгі, літні дні треба було сидіти тихо і з хати не виходити. В лісі, де стояла лісничівка, що в ній жили Богдан та Христя зо своїми батьками, йшов горячий бій. Небезпечно було на хвилинку вихилитися із хати.

Стривожені сиділи Богдан та Христя в куточку кімнати, прислухувалися до відгуків бою, що тривав безпереривно від світанку попереднього дня. Із диким ревом перелітали понад лісом важкі гарматні стрільна, тріщали дерева поцілені ними, хитався цілий ліс. Здавалося, що налякані дерева хиляють своє зелене віття за кожним пошумом гарматнього стрільна, що листя дрижить зо страху. А серед реву гармат відрізувався гостро клекіт скорострілів, ніби хтось далеко — далеко вистукував:

— Так-так-так-так! Так-так-так!

А часом пролітала знову недалеко хати якась заблукана крісова куля та бреніла:

— Бзз-бзз-ззз!

Легіт вітру приносив із віддалі тихий відгомін ніби благання, ніби плач, чи квіління малої дитини. Годі було розпізнати: чи це благає помочі ранений стрілець, чи плачуть поломані дерева за своєю красою, чи тихенько квилять у темному лісі малі квіточки, бо в лісі розгорілося пекло бою...

— Бум! буум! — грають гармати.

— Так! — так! — так! — притакують скоростріли.

— Бзз! бззз! — бренять кулі.

— Крр-ах!! ах!! — ломляться високі столітні дерева.

Уже другий день триває бій за ліс.

II.

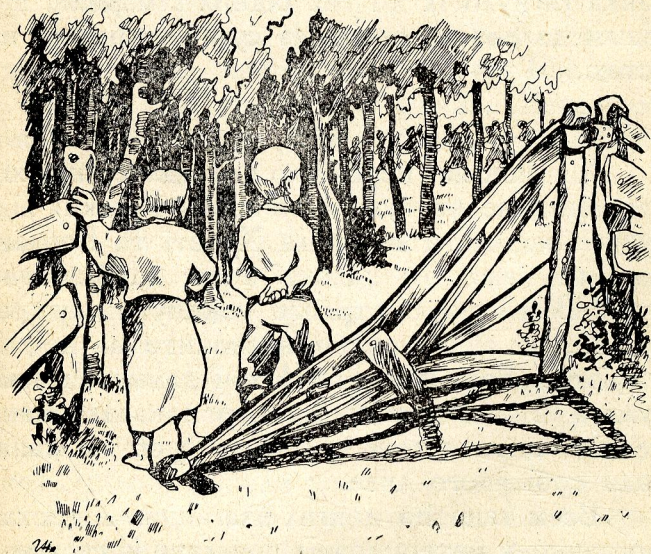
Під вечір другого дня почало все стихати. Відгуки стрілів, що йшли від сходу, почали віддалюватися, затихати, поки не при тихли зовсім. Темний ліс похилився у слід затихаючим відгукам. Ніби прислухувався, що там скоїлося. Тихий вітрець шумів поміж віттям дерев, ніби розказував їм про новину...

Розказував тихо — тихесенько, ніби боявся, щоб цієї новини не почули ті, що були на західній стороні ліса. Оповідав шепотом так, як мама оповідає дитині сумну казку під тихий, зимовий вечір. Боявся, мабуть, щоб

обезсилене дводенним терпінням віття не втратило останків своїх сил, коли почує таку страшну вістку.

А там, десь із далекої віддалі, нісся жаль пісні:

„що тільки народу впало за свободу...“

Бій притих...

Іще тільки часом залунав поодинокий відгук вистрілу, часом зашелестіло щось у лісній гушавині, а потім...

Потім побачили Богдан і Христя, як попри лісничівку почали скрадатися чужі вояки.

Добре одягнені та взуті, нічим не нагадували тих бідолашних, босих, обдертих, що ще три дні тому перекрадалися попри їхню лісничівку. Ці були горді та самопевні, а тамті — якісь бідні, марні...

А проте... проте — серце Христі та Богданка тягнуло їх до тих бідних і марних, що пішли далеко — далеко із сумною піснею на устах...

III.

Хоч військо перейшло вже далеко на схід так, що вже не було чути навіть далеких відгуків бою, мати наказала Христі та Богданкові не заходити далеко в ліс. Небезпечно було. В лісі могли стрільці покинути яку гранату, діти могли легко наскочити на неї, а з цього готове нещастя. І хоч давніше могли гуляти в лісі досхочу, тепер наказала мати не відходити далеко від хати, щоб не напитали собі якого лиха.

Всеж таки по довгих благаннях випрохав Богданко в матері дозвіл погуляти із сестричкою Христею на лісовій поляні, що була недалеко лісничівки. Діти гралися там день-у-день, знали кожний куточок, кожную стебелинку травиці, кожний корч ліщини на краю поляни. Там мали вони заховане своє приладдя до іграшок, там почували себе краще, чим дома.

Із радісним гомоном бігли діти на поляну. Хотіли скоро приглянутися, чи дводневий бій не зробив їм якої шкоди, чи все, що вони залишили були на полянці, в порядку. Спішилися, ніби хто гнав їх, ніби щось невисказане тягнуло їх туди.

Вкінці прибігли.

На вид цього, що сталося із їхньою поляною, сльози закрутилися в очах Богданка, а Христа просто не видержала. Заплакала голосно, а сльози, рясні, горячі, дитячі сльози так і текли по її білому личеньку.

На поляні не було й стебелинки зеленої травиці. Уся земля витоптана, зелена ліщина поломана, а корч калини, що під ним так охотно пересиджувала Христа, граючись зо своїми лялями, вирваний стрільном із корінем. По цілій поляні лежали вналаді порожні коробки від консерв та недокурки папіросок...

Та годі було тільки плакати та вмивати личка сльозами. По короткій надумі рішили Богдан із Христею, що треба конечно прихарити полянку, зібрати на одно місце весь хлам, щоб не засмічував поляни. Інакше-ж годі було навіть думати про те, щоб там можна було колинебудь бавитися.

Богданко, більший та старший хлопчина, стягав в один куток поломане гилля; Христа, шестилітня дівчинка, визбирувала дрібніше

хламіття та виносила його в корчі, щоб не поганило їхньої полянки.

Довго працювали діти на поляні. Вже рясні краплини поту покрили високе Богданкове чоло, вже дрібні ніженьки Христі ледь-не-ледь пленталися із перевтоми. А ясне сонце почало вже ховатися за високу стіну зеленого ліса. Треба було вертатися до дому, щоб мати не почала непокоїтися.

Але чомусь важко було дітям розпрощатися зо своєю поляною. Хотілобся її якнайскорше прихарити, щоб завтра не гаїти на те часу, а зразу зачинати свої гулянки. А придумалося їх, цих гулянок, чимало в оці два важкі, страшні дні. Недаром Христя та Богданко сиділи в куточку кімнати та гуторили з ранку до вечора. А сонце ховалося щораз то більше, вже довше годі було гаїтися.

— Христе, йдемо додому! — промовив Богданко.

— Я зараз, ще тільки оцю коробочку віднесу в корчі.

Узяла коробку, що лежала на потоптаній траві та подріботіла з нею в той бік, де росла густа ліщина.

IV.

Чим ближче приходила Христя до ліщини, тим тривожніше ставало її на серці. Щось

дивне ворушилося в тому маленькому серденьку, щось ніби стримувало її йти далі. Не знала, що з нею твориться, відкіля цей ляк узявся. Вона ж недавно ще була в поблизу ліщини, а зовсім не відчувала страху.

Правда, до самої ліщини вона не підходила, але була близько неї.

Була хвилина, що Христя хотіла вже завернути, але боялася, що Богданко буде з неї насміхатися, коли довідається про її страх. Батьки вчили-ж їх, що дитині не слід бояти-

ся не знати чого, та що треба бути відважним. — Придушуючи в собі жах, підійшла Христя близько, аж до самих корчів ліщини. Вже мала викинути пусту коробку в корчі, та щось ніби спинило її.

Щось легко заворушилося в корчах. Приглядається Христя ближче й бачить щось дивне: дві великі ноги витягнені проти неї.

— Що це за ноги? — питає Христя дрижучим голосом.

— Ох, ря... туй... те, во... ди! — чує нараз глухий шепіт із корчів.

— Богданку! Богданочку!!! — у Христиному горлі рветься голос.

Богданко прибіг й розпитує.

— Там, там... у корчах... говорять... ноги! — шепче Христя, а голос її так дрижить, так ломиться, що Богданко ледве розбирає слова.

— Де?

— Там... там... у ліщині...

Самому Богданкові робиться моторошно, але він йде. Розхилює корчі та бачить: дійсно на землі між ліщиною видно дві простягнені ноги. Підсувається ближче і в темні корчів бачить вже цілу постать стрільця, що лежить на землі. Такий блідий — блідесенький; на втомленому обличчю видно засохлу кров; цілий однострій замараний кровю

та болотом. А побіч стрільця шапка-мазепинка і кріс...

Підходить Богданко ближче, стрілець ледь-не-ледь дихає, а з його чорних від горячки уст пливуть тихі, ледве чутні слова:

— Рятунку... води...

Нема часу до надуми. Богданко підбігає до Христі, бере з її рук коробочку та скоро біжить до джерельця, що недалеко поляни. За хвилину вертається з водою. Вже при-

клякнув при стрільцеві, і вже підвів у гору його немічну голову, а Христя малими, дрижачими ручками придержує коробочку в водою при устах стрільця. Він пє. Хоч видно, що йому це важко приходитьсь, але пє, а з кожною краплиною води вливається в нього нове життя. Випив. Легенько поклав Богданко стрілецьку голову на землю, клячить при ньому і пильно — пильно дивиться в очі стрільцеві. Цей відпочиває хвилину, а потім шепоче:

— Дякую...

Богданкові серце радісно бється. Він дав поміч пораненому стрільцеві!

А цей шепоче далі:

— Ох, діти, рятуйте мене... я вже третій день... горячка... кров! Діти не розуміють нічого. Стрілець говорить — видно — у горячці. Тому діти біжать до хати.

— Мамусю, татусю! там... у ліщині поранений стрілець... наш... рятуйте!

Родичі Богданка та Христі порозуміваються очима. Хвилина надуми, а потім чотири постаті скрадаються лісом на полянку. Попереду дві малі, дитячі — це Христя та Богданко; за ними більші — це їх батьки. Йдуть тихо, скрадаються, щоб хто не підглянув. А тиха ніч криє ліс своїм плащем. На-

віть місяць, і той сховався за хмари, щоб своїм сьйвом не освітити поляни, не показати кому чужому, що там діється...

V.

Уже тиждень минув, як діти перестали заходити в ліс. Тепер вони найрадше граються на сіні в stodoli. Ніби граються, а чомусь не чути ні щебету їхніх голосів, ні співів, ні сміху. Тихесенько граються діти.

І тільки час до часу одне з них десь ніби пропаде, ніби загібається в сіні. А тоді друге стоїть у дверях stodoli та пильно-пильно зорить очима, чи хто чужий не йде. І так минають дні за днями. А ніччю Богданків батько ночує в stodoli. Коли хто питається, чому, то каже, що йому в кімнаті душно. Це нікого не дивує, а втім нема навіть кому дивуватися. Вони живуть в лісі далеко від людей, а самота наймичка, що в них є, може й не знає, що в них в stodoli діється. Вона-ж своя, її брат також далеко — далеко на сході, з тими, що станули за рідний край...

Минає тиждень, минає другий; поволі йдуть дні за днями, здавалося — йдуть тихо, без зміни.. А зміна є! Бліді, спривожені личка Богданка та Христі починають прояснюватися, веселіють. Діти стають більше гомінкі. А там, у кутику stodoli, вкритім

глибоко за сіном, на мягкій постелі лежить поранений стрілець. Іще перевязка біліє на його голові, ще його лице виснажене, бліде, але горячки вже нема, ясні очі дивляться так мило, так мрійливо на дитячі головки, що часом просовуються через сіно, щоб побачити „свого“ стрільця, щоб запитати, чи йому чого не треба.

Аж нараз — щось ніби змінилося. Якийсь інакший легіт вітру повіяв, якимось інакше сонце засвітило... І людям стало інакше. Спершу якісь тихі, далекі глухі вісти, потім недомовлені слова... потім вже радісна вістка: наші вертаються! Щораз то голосніша, щораз то певніша...

І вже видно, як по дорозі, що тягнеться під лісом, йдуть назад табори; знову чути рев гармат, клекіт скорострілів. Гуртками прокрадається військо лісом. Воно тепер вже не таке самопевне, як два тижні тому. На ньому слідно перевтому й жах.

Заходять у лісничівку, трусять, шукають чогось та не знаходять нічого. До стодоли ніхто із них й не заходить. А втім, чого там заходити? Видно, що там нікого нема, хіба тих двоє дітей, що граються на сіні.

І так минає день один, другий, третій...

Уже тільки часом хто заблукається на лісничівку та спішиться скоро далі, на захід.

А потім ще кілька вистрілів і — вже у зеленому лісі гремить пісня:

„А ми тую червону калину, піднімемо!..“

VI.

Богданко та Христя, як тільки почули гомін величньої пісні, перестали гратися. Своїми маленькими, дитячими ручками відгребують перехід у сіні, а за хвилуну з переходу виходить стрілець. Біла перевязка на голові показує, що його рана ще незгоєна; із його хитких кроків видно, — що він іще хворий.

Йде, а по його боках Христя та Богданко. Узяли стрільця за руки та ведуть у хату, де припинилися на відпочинок сотник та старшина сотні. Стрілець увіходить в кімнату.

— Пане сотнику, голошу слухняно, хорунжий Карпюк із третьої сотні, а це — показує руками на Христю та Богданка — мої спасителі... діти, що виратували мене...

Трошки змішані, а ще більше засоромлені, діти припадають до матері. Її лице сяє на radoщах. І батько так весело, так любо всміхається до них...

А сотник і вся старшина сотні випрямилися перед дітьми на позір:

— Честь вам, українські соколята! —
пливе гомоном із їх уст.

Очі дітей засновуються сльозами радості. Вони припали до матері та цілують із вдячністю руки тої, що навчила їх любити своє.

КАТАЛОГ »ДІТОЧОЇ БІБЛІОТЕКИ«.

Найновіші видання:

	Сотиків
132. Я. Вільшевка: Івась і Гануся	100
133. В. Жуковецька: Оповідання для найменших . . .	60
134. А. Теодорів-Дивидів: Байки і казки	50
135. Олесь Чмелик: Віршована Азбука	40
136. Микола Гоголь: Загублена грамота	30
137. Антін Чехов: Каштанка	80
138. Лев Лотоцький: Сила молитви	30
139. Елінора Гойт Бренерт: Маленька вдова	30
140. Михайло Таранько: »ДИТЯЧІ ЗАБАВИ«	—
141. Ганс Хр. Андресен: Чародій-Піскосій	25
142. Любомир Селянський: Про телеграфи і телефони .	75
143. Франц Коковський: В ніч під св. Миколая . . .	20
144. Олена Цегельська: Оповідання	—
145. Олег Підгірний: Серед цвітучого чаю	30
146. Антін Лотоцький: ІСТОРИЧНІ ОПОВІДАННЯ	60
147. Богдан Лепкий: Казка про Ксеню	70
148. Михайло Середа: Петрусь Шкода	70
149. Антін Лотоцький: Перша проща	60
150. Іванна Блажкевич: Оповідання	—
151. Я. Вільшенко: З Колядою (Вертеп)	40
152. Франц Коковський: За Україну	70
153. В. Полянський: Дядько Тарас	50
154. Антін Лотоцький: Три побратими	60
155. Я. Вільшенко: Мандрівки Мишки Гризикнижки .	120
156. А. Лотоцький і Ю. Шкрумеляк: Цікаві оповідання	60
157. М. Магир: Казка про золоту рибку	30
158. Володимир Хронович: Іванків день	60
159. Т. Дончак: Дивна переміна	25
160. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ — (Часть I.) . . .	40
161. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ — (Часть II.) . . .	40
162. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ — (Часть III.) . .	80
163. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ — (Часть IV.) . .	80
164. Олег Підгірський: Від крем'яниці до рушниці .	50
165. Роман Завадович: На дворі царя Гороха	60
166. Антін Лотоцький: На світанку	60
/ 167. Д. Гриневич-Витанович: В Царстві Краплини Води	30
168. Франц Коковський: Слідами забутих предків . .	75
169. Михайло Таранько: Малий Бандурист	50
/ 170. Антін Лотоцький: Руслан і Либедь	60
171. Олесь Чмелик: Богданчик-Пустунчик	40
/ 172. Антін Лотоцький: Кирило Кожум'яка	60
/ 173. Михайло Середа: Рисеві пригоди	50
174. Вол. Хронович: Гостина св. Миколая	20
/ 175. Михайло Приймак: У нуждарів	80
/ 176. Франц Коковський: Наші соколята	60

Дальші книжечки в друку.

„СВІТ ДИТИНИ“

ілюстрований журнал для дітей.

Виходить від 1919 року під редакцією
Михайла Таранька.

На зміст кожного числа складаються:
байки, казки, оповідання, сміховинки,
забави, іграшки, пісні та різноманітні
загадки.

Велика кількість образків.

Заряди Шкіл, Виділи Читалень і Кооператив
в цілм краю нехай безумовно передплачують цей
дитячий орган, щоби в той спосіб допомогти Ви-
давництву до побільшення обему і змісту цього
журналика та до його загального поширення. Ради
шк. місцеві повинні обовязково передплачувати
„СВІТ ДИТИНИ“ для шкіл по всіх наших селах.

Умови передплати:

На цілий рік у краю 5 зол.
Для Чехо-Словаччини 25 К.ч.
Для Румунії 150 леїв.
Для Америки й Канади 1 дол.

Поодинокое число коштує 50 сот.

Замовлення слати на адресу:

Видавництво „СВІТ ДИТИНИ“
ЛВВІВ, ул. Зіморовича ч. 3.

НАШІ СОКОЛЯТА

ЛВВІВ.
ВИДАВНИЦТВО „СВІТ ДИТИНИ“
1936.